

Sygn. akt VI Ca 492/18

POSTANOWIENIE

Dnia 21 sierpnia 2018r.

Sąd Okręgowy w Częstochowie VI Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym :

Przewodniczący-Sędzia SSO Karol Kołodziejczyk (spr)

Sędziowie SSR del. Aleksandra Korusiewicz

SSO Hanna Morejska

Protokolant st. sekr. sąd. Jadwiga Cichoń

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 21 sierpnia 2018r.

sprawy z wniosku J. P.

z udziałem J. S. , J. C.

O uchylenie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku lub aktu poświadczenia dziedziczenia

na skutek apelacji wnioskodawcy J. P.

od postanowienia Sądu Rejonowego w Zawierciu z dnia 14 lutego 2018r.

sygn. akt I Ns 1045/17

postanawia : oddalić apelację.

Sygn. akt VI Ca 492/18

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 14.02.2018 r. Sąd Rejonowy w Zawierciu oddalił wniosek J. P. o uchylenie postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku po A. P..

Rozpoznając sprawę, Sąd I instancji ustalił, że przed Sądem Rejonowym w Zawierciu toczyło się postępowanie o sygn. akt I Ns (...) z wniosku M. S. o stwierdzenie nabycia spadku po A. P. zmarłym w dniu 18 lipca 1983 r. w N. i P. S. zmarłym w dniu 22 grudnia 1994 r. w N.. Jednym ze wskazanych we wniosku uczestników postępowania był J. P., któremu w dniu 25 maja 1995 r. zostało doręczone zawiadomienie o terminie posiedzenia w sprawie wyznaczone na dzień 14 czerwca 1995 r., co potwierdził własnoręcznym podpisem. Pomimo prawidłowego zawiadomienia uczestnik J. P. nie stawił się na posiedzenie. Postępowanie o sygn. akt I Ns (...) zakończyło się wydaniem w dniu 14 czerwca 1995 r. postanowienia, na mocy którego zostały stwierdzone w pkt 1 prawa spadkowe po A. P. na podstawie ustawy na rzecz córki M. S. i syna J. P. po 1/2 części każde z nich, w pkt 2 zostało stwierdzone, że spadkowe gospodarstwo rolne położone w G. po zmarłym A. P. dziedziczy na podstawie ustawy M. S. w całości, natomiast w pkt 3 zostało stwierdzone, że spadek po P. S. nabyli na podstawie ustawy wdowa M. S. i dzieci: J. S., J. C. po 1/3 części każdy z nich i w pkt 4 zostało stwierdzone, iż udział w gospodarstwie rolnym położonym w N. po zmarłym P. S. dziedziczą na podstawie ustawy wdowa M. S. i dzieci: J. S., J. C. po 1/3 części każdy z nich. Wniosek o sporządzenie uzasadnienia J. P. wniósł dopiero 1 lipca 1996 r., a więc po upływie ponad roku od daty wydania postanowienia.

W części dotyczącej oceny prawnej zgłoszonego żądania Sąd Rejonowy przytoczył teść art. 679 § 1 i 3 k.p.c. Podkreślił – powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego – że spadkobierca osoby, która była uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, może żądać zmiany wydanego w tym postępowaniu postanowienia, jeśli wskaże podstawę uzasadniającą zmianę oraz dowiedzie, że podstawa ta nie mogła być podniesiona w czasie postępowania, a ponadto złoży wniosek w ciągu roku od chwili, gdy podniesienie tej podstawy stało się możliwe (postanowienie SN z dnia 26 stycznia 2001 r., II CKN 784/00, OSNC 2001, nr 7–8, poz. 118, uchwała SN z dnia 21 marca 2001 r., III CZP 4/01 (OSNC 2001, nr 10, poz. 144), a także postanowienie SN z dnia 5 czerwca 2002 r., II CKN 944/00 (IC 2002, nr 11, s. 47). Sąd Rejonowy zaznaczył, że zgodnie z poglądami doktryny oraz orzecznictwa przez uczestnictwo w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku – w rozumieniu art. 679 k.p.c. – należy rozumieć formalny udział w postępowaniu, a nie stopień aktywności, bierność czy nawet całkowitą bezczynność zainteresowanego występującego w sprawie (postanowienie SN z 4 lutego 2000 r., II CKN 740/98, Lex 1425655). Uczestnikiem postępowania zainteresowany może stać się zarówno wskutek zgłoszenia wniosku wszczynającego postępowanie, przez wzięcie udziału w toczącym się postępowaniu z własnej inicjatywy jak i wskutek wezwania przez sąd do udziału w toczącym się postępowaniu. Niezależnie od woli i aktywności zainteresowanego wezwanego do udziału w sprawie, staje się on uczestnikiem przez samo wezwanie (art. 510 § 2 zd. 2 k.p.c.).

W tej sytuacji Sąd Rejonowy stwierdził, iż nie budziło wątpliwości, że J. P. był uczestnikiem postępowania w sprawie I Ns (...), zatem zgodnie art. 679 § 1 zd. 2 k.p.c. może żądać zmiany postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, gdy żądanie opiera na podstawie, której nie mógł powołać w tym postępowaniu, a wniosek o zmianę składa przed upływem roku od dnia, w którym uzyskał tę możliwość. Uczestnik J. P. w dniu 25 maja 1995 r. własnoręcznie podpisem potwierdził odbiór zawiadomienia o terminie posiedzenia w sprawie na dzień 14 czerwca 1995 r., na które następnie nie stawiał się – wynika to z akt postępowania spadkowego. Sąd Rejonowy wskazał, że w toku postępowania wnioskodawca J. P., precyzując swoje stanowisko w sprawie, domagał się ostatecznie uchylecia pkt 2 postanowienia z dnia 14 czerwca 1995 r. w sprawie sygn. akt I Ns (...), a to dotyczącego stwierdzenia, że spadkowe gospodarstwo rolne położone w G. po zmarłym A. P. dziedziczy na podstawie ustawy M. S. w całości. Argumentował to tym, iż spadkobierczyni ta nie spełniała przesłanek z art. 1059 k.c. obowiązującego w tym czasie, wobec czego nie mogła ona odziedziczyć gospodarstwa rolnego na zasadach przewidzianych w tytule X księgi czwartej kodeksu cywilnego. Sąd ten podniósł, że w celu ustalenia daty uzyskania przez wnioskodawcę informacji stanowiącej podstawę do złożenia wniosku w niniejszej sprawie o uchylenie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku oraz okoliczności uniemożliwiających podniesienie mu wcześniej tych argumentów, dopuścił dowód z przesłuchania wnioskodawcy J. P., który zeznał, iż jego siostra M. S. jest lekarzem i nigdy nie pracowała na roli, o czym wiedział on od zawsze. Cały czas było mu wiadomym, że M. S. nie ma uprawnień do dziedziczenia gospodarstwa rolnego. Wobec tego Sąd uznał, że skoro wnioskodawca posiadał taką wiedzę o braku kwalifikacji do dziedziczenia przez jego siostrę gospodarstwa rolnego po ich ojcu A. P. od zawsze i przez cały czas to, świadczy to o tym, iż tą wiedzę posiadał również w dacie dowiedzenia się o toczącym się postępowaniu spadkowym po ojcu o sygn. akt I Ns (...), tj. w dniu doręczenia mu zawiadomienia o terminie posiedzenia – 25 maja 1995 r., co stwarzało po jego stronie możliwość powołania się na tą argumentację na posiedzeniu wyznaczonym w tejże sprawie w dniu 14 czerwca 1995 r., z czego nie skorzystał, nie stawiając się na nie pomimo prawidłowego zawiadomienia. Termin roczny, o którym mowa w art. 679 § 1 zd. 2 k.p.c., zaczął tym samym biec, zdaniem Sądu I instancji, od wskazanej wyżej daty doręczenia uczestnikowi zawiadomienia o terminie posiedzenia w sprawie o sygn. akt I Ns (...) tj. 25 maja 1995 r., i upływał w dniu 25 maja 1996 r.

W tym stanie rzeczy, Sąd Rejonowy uznał, że nie zaistniały żadne okoliczności, ze względu na które wnioskodawca nie mógł powołać się na podstawę, która – w myśl art. 679 § 1 zd. 2 k.p.c. - uzasadniałaby ponowne rozpoznanie sprawy spadkowej o sygn. akt I Ns (...). Okoliczności wskazane przez wnioskodawcę mogły być powołane w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku o sygn. akt I Ns (...), w którym uczestniczył on jako spadkobierca ustawowy, co zdaniem tego Sądu oznacza, że nastąpiła prekluzja uprawnień do zgłoszenia ich jako podstawy wniosku składanego na podstawie art. 679 k.p.c. Artykuł 679 k.p.c. przewiduje uprawnienie polegające na żądaniu zmiany postanowienia spadkowego, zarazem poważnie je ograniczając - w zakresie wymaganych podstaw żądania i terminu - w stosunku do osób uczestniczących w pierwszym postępowaniu. Ograniczenia dotyczące tego kręgu zainteresowanych polegają na wyłączeniu uprawnienia do zgłaszania, jako podstawy żądania zmiany postanowienia,

twierdzeń i wniosków dowodowych, które mogły być, a nie zostały, zgłoszone w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku. Celem ograniczenia jest to, by uczestnik poprzedniego postępowania nie mógł się domagać zmiany postanowienia na podstawie, którą mógł poprzednio powołać. Ograniczenie to traktuje się jako prekluzję uprawnienia (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2011r., IV CSK 141/11, Lex 1111010). Jest ono podyktowane potrzebą ochrony stabilności stwierdzonego prawomocnym orzeczeniem porządku dziedziczenia. Z tego też względu oraz z uwagi na wyjątkowy charakter uregulowania zawartego w art. 679 k.p.c., przepis podlega wykładni ścisłej, gdyż dopuszczenie możliwości zmiany prawomocnego postanowienia powinno być ograniczone, zwłaszcza, gdy z wnioskiem występuje osoba która była uczestnikiem wcześniejszego postępowania. Sąd Rejonowy wskazał za Sądem Najwyższym (postanowienie z dnia 15 stycznia 2016 r., I CSK 1079/14 (Lex 1977914), że „postępowanie przewidziane w art. 679 k.p.c. nie służy i nie może być wykorzystywane jako środek do usunięcia skutków bezczynności lub błędów uczestników postępowania spadkowego czy też skutków ich nieznajomości prawa ani nawet błędów sądu. Chociaż jest ono postępowaniem autonomicznym, ma jednak charakter „wznowieniowy”, co uwidacznia się przede wszystkim w tym, że uczestnik postępowania spadkowego tylko wtedy może skutecznie żądać na podstawie art. 679 § 1 k.p.c. zmiany postanowienia spadkowego, jeżeli wykaże, jak przy wznowieniu postępowania, szczególne przesłanki swojego żądania, czyli podstawę, której nie mógł powołać w poprzednim postępowaniu oraz zachowanie rocznego terminu określonego w tym przepisie”. Podkreślił, że Sąd Najwyższy wskazał nadto, że „obowiązany jest wykazać istnienie przeszkody obiektywnej, uniemożliwiającej mu powołanie w sprawie spadkowej okoliczności uzasadniającej odmienną podstawę lub porządek dziedziczenia”.

W konkluzji Sąd Rejonowy wskazał, że razie stwierdzenia niezachowania wymagań z art. 679 § 1 zd. 2 k.p.c., wniosek o zmianę prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku podlega oddaleniu bez merytorycznego badania jego zasadności, przy czym oddalenie wniosku może być wyłącznie konsekwencją uchybienia terminu zawitego do jego złożenia, jak też oparcia żądania zmiany postanowienia stwierdzającego nabycie spadku na podstawie, którą wnioskodawca mógł powołać w poprzednim postępowaniu. Wobec tego, Sąd Rejonowy oddalił wniosek wnioskodawcy, wskazując jako podstawę rozstrzygnięcia art. 679 § 1 zd. 2 k.p.c.

Apelację od tego postanowienia złożył wnioskodawca, zarzucając Sądowi I instancji naruszenie przepisów:

- art. 679 § 1 k.p.c., poprzez nieprawidłową wykładnię, skutkującą uznaniem, iż podstawą uchylenia postanowienia w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku jest podstawa, której wnioskodawca nie mógł powołać w tym postępowaniu, a wniosek został złożony przed upływem roku od dnia, w którym uzyskał tę możliwość, podczas gdy jest to przesłanka zmiany postanowienia spadkowego, a nie uchylenia, o które wnosił wnioskodawca, oraz poprzez błędne uznanie, iż podstawa zgłoszenia żądania zmiany postanowienia spadkowego uległa prekluzji, podczas gdy wnioskodawca nie miał możliwości powołania okoliczności stanowiących podstawę wniosku na etapie postępowania spadkowego, gdyż nie brał w nim udziału, co skutkuje nieważnością postępowania w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. z uwagi na pozbawienie możliwości obrony swoich praw,

- art. 670 k.p.c., poprzez utrzymanie w mocy błędnego ustalenia, iż gospodarstwo rolne po zmarłym A. P. dziedziczy P. S..

Wskazując na powyższe zarzuty, apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego orzeczenia, poprzez uchylenie postanowienia Sądu Rejonowego w Zawierciu z 14.06.1995 r. sygn. I Ns(...) w pkt 2, ewentualnie uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania wraz z zasądzeniem od uczestników kosztów procesu.

Sąd odwoławczy zważył, co następuje.

Apelacja jest niezasadna.

Sąd odwoławczy podzielił ustalenia faktyczne Sądu I instancji oraz ich ocenę prawną dokonaną przez ten Sąd.

Sąd Rejonowy trafnie uznał, że wnioskodawca w niniejszej sprawie był uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku po A. P., gdyż został zawiadomiony o terminie rozprawy, na którą się nie stawił. Świadczy o tym dowód doręczenia J. P. zawiadomienia o terminie rozprawy w postaci zwrotnego poświadczenia odbioru zawiadomienia (k. 18 akta I Ns (...)), co potwierdził własnoręcznym podpisem. Okoliczność tę wnioskodawca przyznał w toku postępowania w kontrolowanej sprawie, poprzez oświadczenie, iż widniejący na zwrotce podpis jest jego podpisem (k. 27).

W związku z tym, te okoliczności, które aktualnie wnioskodawca podnosi w złożonym wniosku, że spadkobierczyni, co do której stwierdzono dziedziczenie gospodarstwa rolnego, nie miała kwalifikacji do dziedziczenia tego gospodarstwa, mógł uczynić w tamtym postępowaniu, czego zaniechał. Skarżący przyznał bowiem przed Sądem I instancji, że o braku uprawnień do dziedziczenia przez spadkobierczynię, na które powołał się we wniosku, wiedział od zawsze, wiedzę tą posiadał także w toku postępowania spadkowego. Wskazane okoliczności, stanowiące podstawę aktualnie złożonego wniosku, nie są więc nowe, nie było przy tym żadnej przeszkody, aby podnieść je w toku postępowania spadkowego. Niezależnie od powyższego, skarżący uchybił terminowi rocznemu do złożenia wniosku o wzruszenie postanowienia spadkowego.

Natomiast wydaje się, że uczestnik, mimo, iż formułuje swoje wnioski domagając się uchylecia postanowienia w zakresie dziedziczenia gospodarstwa rolnego, to w istocie zmierza (na co wskazuje m.in. treść uzasadnienia złożonego wniosku) do jego zmiany i ustalenia innego porządku dziedziczenia, niż to wynika z postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Trudno bowiem sobie wyobrazić, żeby sprawa o stwierdzenie nabycia spadku, w skład którego wchodzi gospodarstwo rolne, nie zakończyła się inaczej, niż stwierdzeniem dziedziczenia co do tego gospodarstwa rolnego. Argumentacja skarżącego dotycząca wyłączenia stosowania ograniczeń z art. 679 § 1 zd. 2 k.p.c. do złożonego przezeń wniosku, sformułowanego jako wniosek o uchylenie postanowienia o stwierdzenia nabycia spadku, jest zatem chybiona. W judykaturze podkreśla się, że jakkolwiek gramatyczna wykładnia tego przepisu mogłaby prowadzić do wniosku, że art. 679 k.p.c. dopuszcza dwa postępowania o uchylenie i o zmianę wadliwego postanowienia, to wnioskowi takiemu przeczy jednak treść § 3 art. 679 k.p.c., który w razie przeprowadzenia dowodu, że spadek w całości lub w części nabyła inna osoba, nakazuje na zmianę wadliwego postanowienia i orzeczenie zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym. Celem postępowania prowadzonego w trybie art. 679 k.p.c. jest zatem skorygowanie wadliwego orzeczenia, a jego przedmiotem ustalenie kręgu osób uprawnionych do dziedziczenia zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym w sytuacji, gdy istnieje już w tym zakresie prawomocne postanowienie stwierdzające nabycie spadku na rzecz osoby nie będącej spadkobiercą lub dziedziczącej w innej części. Umieszczenie art. 679 k.p.c. w oddziale dotyczącym stwierdzenia nabycia spadku i treść § 3 tegoż artykułu pozwalają na wniosek, że postanowienie wydane w trybie art. 679 k.p.c. jest orzeczeniem o stwierdzeniu nabycia spadku i mają do niego zastosowanie zasady postępowania określone w art. 669-677 k.p.c. Wobec tego, nie jest dopuszczalnym wydanie na podstawie art. 679 k.p.c. postanowienia uchylającego prawomocne orzeczenie o nabyciu spadku. Przeciwno takiej możliwości przemawiają przepisy art. 677 k.p.c., nakładające na sąd obowiązek pozytywnego określania osób uprawnionych do dziedziczenia, niezależnie od tego, kogo jako spadkobiercę wskazano we wniosku. Gdyby art. 679 k.p.c. upoważniał sąd do uchylania wadliwych postanowień, musiałby taką możliwość wyraźnie przewidywać, jako wyjątek od ogólnej zasady przewidzianej w art. 677 k.p.c., dotyczącej wszystkich postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku. Tymczasem z treści art. 679 § 3 k.p.c. wynika, że w każdym przypadku, tj. zarówno wówczas, gdy osoba wskazana w wadliwym orzeczeniu w ogóle nie jest spadkobiercą, jak i wówczas, gdy jej udział jest inny od wskazanego, sąd zmienia postanowienie i orzeka zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym. W tej sytuacji zawarta w § 1 art. 679 k.p.c. wzmianka dotycząca postępowania o uchylenie stwierdzenia nabycia spadku i pominięta następnie w § 3 określającym treść orzeczenia kończącego postępowanie prowadzone w tym trybie nie wystarcza do przyjęcia, że na podstawie art. 679 k.p.c. sąd może uchylić wadliwe orzeczenie. O zmianie, a nie o uchyleniu mówi także art. 690 § 2 k.p.c. Jedynek przypadek uchylenia prawomocnego postanowienia przewiduje art. 678 k.p.c. w sytuacji, gdy stwierdzono nabycie spadku po osobie żyjącej, a zatem wówczas, gdy pozytywne orzekanie o porządku dziedziczenia nie jest w ogóle dopuszczalne (por. uzasadnienie do wyroku SN z dn. 16.12.1983 r., sygn. III CZP 65/83, OSNC 1984/7/111, a także uchwałę SN z dn. 7.03.1968 r., II CR 102/68, OSNCP z 1968 r. z. 10, poz. 176).

Pogląd powyższy wspiera stanowisko przedstawicieli doktryny, zgodnie z którym, wzruszenie prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku (względnie zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia) może nastąpić albo przez jego uchylenie (art. 678), albo przez zmianę (art. 679 i 690 § 2 k.p.c. oraz art. LIX p.w.k.c. i art. 2 § 2 ustawy z dnia 26 października 1971 r. zmieniającej ustawę Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 27, poz. 252) (por. T. Demendecki : Kodeks Postępowania Cywilnego, Komentarz aktualizowany pod. red. A.Jakubckiego). Jakkolwiek w art. 679 k.p.c. mowa o uchyleniu lub zmianie stwierdzenia nabycia spadku, to w rzeczywistości chodzi tylko o zmianę rozstrzygnięcia co do istoty sprawy (por. J.Gudowski : Kodeks Postępowania Cywilnego, Komentarz pod. red. T.Erecińskiego, WK 2016).

W świetle przytoczonej argumentacji nie budzi więc wątpliwości, że złożony wniosek będący przedmiotem rozpoznania przez Sąd I instancji w sprawie sygn. I Ns 1045/17 zmierzał do zmiany postanowienia spadkowego; w jego treści, obok okoliczności mających uzasadniać takie rozstrzygnięcie, jako podstawę prawną żądania wnioskodawca wskazał art. 679 k.p.c. (k. 3). Wobec niezachowania wymagań z art. 679 § 1 zd. 2 k.p.c. słusznie wniosek ten został oddalony.

Odnosząc się natomiast do ostatniego z powołanych zarzutów należy wskazać, że jeśli wnioskodawca twierdzi, iż został pozbawiony możliwości obrony swoich praw w postępowaniu spadkowym przez to, że nie został rozpoznany jego wniosek o sporządzenie i doręczenie mu uzasadnienia orzeczenia kończącego w sprawie, to powinien podjąć odpowiednie czynności zmierzające do rozpoznania tego wniosku, a nie domagać się zmiany tego orzeczenia.

W związku z powyższym, apelacja została oddalona, na podstawie art. 385 k.p.c.